

Sietske de Boer over Het verdriet van de Rif – Kroniek van een langverwachte opstand

FOTOGRAFIE: ARCHIEF

“De Riffijnse bevolking is de straat opgegaan vanuit het besef dat het echt genoeg was.”

Waarover gaat het boek precies? Wie of wat is/zijn de Rif? Wat is hun verdriet? En waartegen komen ze in opstand?

Sietske de Boer (auteur): Het boek gaat over de inwoners van de Rif, de noordelijke bergstreek van Marokko aan de Middellandse Zee. Dat zijn de Riffijnen, een trots volk met een eigen taal en cultuur. Na de gewelddadige dood van visverkoper Mohsin Fikri, eind oktober 2016, kwamen de Riffijnen in opstand tegen het Marokkaanse regime. De Riffijnen verwijten de autoriteiten dat zij schuld hebben aan Fikri's dood. De Riffijnse bevolking wil dat er een eind komt aan de grootschalige, voortwoekerende corruptie die het leven vergalt van de bevolking van het hele land, maar in het bijzonder dat van de Riffijnen.

De geschiedenis wordt doorgaans geschreven door de overwinnaars. Maar jij kiest bewust voor het standpunt van de “verliezers”?

Ja. Ook als journalist beweeg je je altijd binnen bepaalde machtsstructuren – ik vind het mijn taak om te horen wat de stemlozen te zeggen hebben, om hen de microfoon voor te houden. Het is zeker waar dat de geschiedenis door de overwinnaars wordt geschreven. Toen ik voor de eerste keer hoorde over de gifgasbombardementen tegen de Riffijnen, die eind jaren twintig van de vorige eeuw plaatsvonden, kon ik dat eigenlijk niet geloven. De Marokkaanse en Spaanse machthebbers die het daarna voor het zeggen hadden, zijn er bijna in geslaagd om deze misdaden voor ons verborgen te houden, daar hebben ze welbewuste pogingen toe gedaan.

Dit is zeker geen voor de hand liggend onderwerp. Hoe heb je de research voor dit boek concreet aangepakt?

Om een boek over de Rif te kunnen schrijven, wilde ik temidden van de Riffijnen wonen en werken. In Al Hoceima trok ik veel op met een groep leerkrachten die onderzoek doen naar hun geschiedenis – die na een lange periode van repressie grotendeels nog geschreven moet worden, vanuit het perspectief van de bevolking. Ik ben de mannen van deze ngo *Dhakirat er-Rif*, *Herinneringen aan de Rif*, veel dank verschuldigd. Daarnaast heb ik een aantal interessante proefschriften bestudeerd, geschreven door buitenlandse onderzoekers die in de beginperiode van de heerschappij van de huidige koning Mohamed VI in de Rif onderzoek konden doen. Ook het Duitse onderzoek naar de inzet van gifgassen door de Spanjaarden, Giftgas tegen *Abd el Krim*, is van heel grote waarde. Dat boek, gepubliceerd halverwege de jaren negentig, is niet meer verkrijgbaar, en die dissertaties zullen niet snel in het Nederlands op de markt gebracht worden. Ik heb op basis van de gesprekken met de mannen van *Dhakirat er-Rif* en andere vrienden en bekenden in de Rif, de proefschriften en andere boeken, artikelen in Marokkaanse weekbladen als *TelQuel* en op basis van mijn eigen observaties het verhaal van de Riffijnen geschreven.

Waarom is dit boek er nu gekomen?

De directe aanleiding was uiteraard de Hirak – de volksbeweging die ontstond na de dood van Mohsin Fikri. De Hirak bracht een snelgroeiend bewustzijn onder de Nederlandse en Vlaamse Riffijnen teweeg, een bewustzijn van wie zij zijn, waar

ze vandaan komen en ook welke relaties ze heden ten dage met de Rif willen onderhouden. De belangrijkste leider van de Hirak, Nasser Zefzafi, grijpt in zijn toespraken steeds terug op de gebeurtenissen in het verleden, die er de oorzaak van zijn dat de verstandhouding tussen de Riffijnen en de Marokkaanse machthebbers al heel lang buitengewoon slecht is. Nederlanders en Vlamingen met Riffijnse roots willen natuurlijk graag alles van die geschiedenis weten, maar met dit boek is het verhaal van de Hirak en de historische achtergronden ook toegankelijk voor een groter, Nederlandstalig publiek.

Jouw boek is bij momenten bijzonder confronterend, niet geschikt voor gevoelige lezers. Maar die verhalen over brute geweldpleging en verkrachting moesten wel verteld worden?

Ja. Zoals Abdelmajid Azzouzi in het boek zegt over de massale verkrachtingen van vrouwen en meisjes door het Marokkaanse leger, tijdens het neerslaan van de opstand van de Riffijnen eind 1958, begin 1959: ‘Als wij het niet vertellen, zal niemand het weten.’

Dit geldt natuurlijk niet alleen voor de drama's die zich in de Rif hebben afgespeeld – ook in Europa vinden de meeste mensen dat we over de holocaust moeten blijven praten, zodat we ons bewust zijn van wat er kan gebeuren als een dictator zijn gang kan gaan.

Soms werd de aaneenschakeling van bloedvergieten en onderdrukking me als lezer teveel. Jouw boek werpt een heel ander licht op Marokko dat zichzelf internationaal verkoopt als een open en vriendelijke toeristische bestemming.

Het is inderdaad een heftige en gewelddadige geschiedenis. De wetenschap dat de Riffijnen door de Spanjaarden zijn gebombardeed met enorme hoeveelheden mosterdgas van Duitse makelij, met de bedoeling de bevolking uit te roeien, is natuurlijk ook een pijnlijke confrontatie met het Europese kolonialisme en de uitwassen daarvan. Toch denk ik dat het goed is daar kennis van te nemen, om te weten welke Europese schuld er feitelijk nog ligt. Met het vertellen van het Europese historische aandeel in het verdriet van de Rif wil ik ook duidelijk maken dat we nu niet kunnen zeggen dat Europa er niets mee te maken heeft.

Nog afgezien natuurlijk van het gegeven dat een grote groep mensen die hun wortels in de Rif hebben, in Nederland en België leeft. Zij gaan regelmatig naar de Rif, zij hebben allemaal familie aan de overkant van de Middellandse Zee. De Marokkaanse overheid ziet hen uitsluitend als ‘Marokkanen in het buitenland’, (M.R.E., marocains résidents à l'étranger) en eist zeggenschap op over deze groep mensen, in Nederland is dat ruim 80 % van de ruim 400.000 mensen van Marokkaanse origine. Op hun beurt willen deze Vlaamse en Nederlandse Riffijnen graag meepraten over de toekomst van de Rif, en dat wil de Marokkaanse overheid niet.

Het beeld dat de Marokkaanse regering graag geeft van Marokko, komt inderdaad lang niet altijd overeen met de ervaringen van de ‘gewone man in de straat’ en al helemaal niet met wat

de Riffijnen in het noorden de laatste jaren meemaken. Dat is het andere gezicht van Marokko. Vind jij dat als je als toerist dat land bezoekt, je daar niets van af hoeft te weten? Dat kan toch tegenwoordig ook niet meer, lijkt mij.

Je boek is vooral erg kritisch voor de machthebbers, de makhzen en de resp. koningen die Marokko en de Rif in het bijzonder de voorbije eeuw in een ijzeren greep hielden. Kan je dit kort toelichten vanuit historisch perspectief?

Koning Hassan II kwam in 1961 aan de macht, vijf jaar nadat Marokko's onafhankelijkheid was uitgeroepen. Hij loste de belofte van zijn vader en voorganger, koning Mohamed V, niet in om van Marokko een moderne natiestaat te maken, een parlementaire democratie naar westers voorbeeld. Hassan II regeerde als een despoot die handelde zoals het hem uitkwam, hij stelde zijn persoonlijke belangen voorop en regeerde het land met ijzeren hand en met harde repressie. Nadat hij, samen met kolonel Mohamed Oufkir, de opstand in de Rif in 1958/1959 had neergeslagen – volgens vele Riffijnen met inzet van via de Fransen verkregen napalm – heeft deze koning nooit meer een voet in de Rif gezet. Hassan haatte de Riffijnen, die trouw bleven aan hun leider uit de jaren twintig, Abdelkrim el-Khattabi, die vanuit Caïro contacten onderhield met de Riffijnen. De bewoners van deze noordelijke bergstreek werden onder Hassan's regime decennialang gemarginaliseerd en gecriminaliseerd – met als gevolg dat de Rif nu een streek is waar op grote schaal cannabis wordt geteeld en Marokko 's werelds grootste exporteur van hasjiesj is. De aversie tegen koning Hassan II van de Riffijnen had ook tot gevolg dat ze nog meer hun leider van destijds, Abdelkrim, gingen vereren.

Ook al deed Hassan II in de laatste jaren voor zijn dood, in 1999, pogingen zich te verzoenen met de tientallen slachtoffers van mensenrechtenschendingen uit zijn regeerperiode, zijn zoon en opvolger koning Mohammed VI kreeg te maken met een verschrikkelijke erfenis, die nog altijd zwaar weegt. In de twintig jaar sinds zijn troonsbestijging, is Mohammed VI er nog niet ingeslaagd het puin dat zijn vader achterliet te ruimen. Daarentegen krijgen de islamisten, die al een jaar of tien de belangrijkste regeringspartij zijn, steeds meer invloed. Zo raakt de stip op de horizon, het streven een moderne democratie te worden, steeds verder uit zicht. Tegelijkertijd slagen ook de islamisten er niet in hun belangrijkste verkiezingsbelofte, de corruptie uitroeien, waar te maken.

Als je één markante anekdote of ervaring uit het boek mag uitkiezen: wat zou dat dan zijn? En waarom?

Dit is een moeilijke vraag. Ik weet nog dat tijdens het resercheren en het schrijven van dit boek mij verschillende keren de vraag overviel: 'wat is er nieuw?' Want ook vroeger al werd er bijvoorbeeld nep-nieuws verspreid, en haalden machthebbers slinkse streken uit om hun belangen veilig te stellen, en kwam het vertoog niet overeen met de echte bedoelingen – dan dekte de vlag de lading niet. En altijd is dan de gewone bevolking het machteloze slachtoffer. Een voorbeeld hiervan is het discours van de Spanjaarden, dat ze welvaart en vooruitgang in de Rif zouden brengen, de Europese beschaving, dat ze hielden om de koloniale bezetting te rechtvaardigen. Die bezetting werd dan ook 'protectoraat' genoemd, de Rif moest 'beschermd gebied' worden. Toen de Riffijnen niet gediend bleken van die 'bescherming', zich niet lieten 'beschaven', kregen ze de meest barbaarse bommen op hun kop. In die oorlog verloren ook tienduizenden Spaanse soldaten, vaak huurlingen, het leven, opgeofferd aan het ideaal van een nieuwe kolonie, van de Spaanse militaire elite, de koning en de clerus.

De Fransen hadden een dergelijk verhaal, ook zij zouden 'beschaving brengen' in hun 'protectoraat', in het overgrote deel van Marokko, en offerden duizenden soldaten in deze 'pacificatie'. De Fransen hadden overigens hun plannen voor de kolonisatie van Marokko al afgekaart met de Engelsen, voordat tijdens de officiële Conferentie van Algeciras in 1906 de Marokkaanse koek verdeeld werd.

En als je één inspirerende figuur uit je boek mag kiezen, wie zou dat zijn en waarom?

Ja, dat is dan toch de grote held van de Riffijnen, Abdelkrim el-Khattabi. Hij mobiliseerde de Riffijnen voor de strijd tegen de Spanjaarden en was duidelijk aan de winnende hand. Totdat Spanje overging tot de massale gifgasbombardementen en samen met Frankrijk met grote overmacht de tegenaanval inzette. Maar Abdelkrim wordt wat mij betreft na de Tweede Wereldoorlog nog interessanter, toen hij zijn ballingschap voortzette in Caïro. Daar ontwikkelde hij zich tot de éminence grise van de nieuwe beweging van niet-gebonden landen die de strijd aangingen tegen de koloniale machten. Dat bleef hij tot zijn dood in 1963, op tachtigjarige leeftijd. De tactiek van de guerrilla-oorlogsvoering die Abdelkrim al in de jaren twintig van de vorige eeuw voor het eerst toepaste in de Rif, inspireerde tal van wereldleiders, zoals Che Guevarra en Fidel Castro in Zuid-Amerika en Ho Chi Minh in Vietnam in de strijd tegen de Fransen. Maar ook Nelson Mandela was door Abdelkrim's lessen geïnspireerd, toen hij de gewapende tak van de anti-apartheidsbeweging opzette in Zuid-Afrika. Zo heeft Abdelkrim een veel groter stempel gedrukt op de geschiedenis dan wij ons tegenwoordig realiseren. Bij zijn dood kreeg hij in Caïro van president Jamal Abdelnasser een grootse staatsbegrafenis, waar tal van Afrikaanse, Zuid- en Midden-Amerikaanse en Zuid-Oost-Aziatische leiders hun opwachting maakten. Hij werd met alle militaire eer begraven op de militaire begraafplaats in Caïro – ik prijs mij gelukkig dat ik Abdelkrim's graf heb kunnen bezoeken, in 2007, samen met een van zonen, Saïd. Maar in de Europese geschiedschrijving is Abdelkrim na zijn

nederlaag tegen de Spanjaarden en de Fransen in de jaren twintig in de Rif zo goed als weggepoetst, en is zijn rol vanaf 1947 praktisch vergeten. Ten onterechte, wat mij betreft.

Welke boodschap wil je de lezers meegeven? Wat moeten ze zeker onthouden?

Boodschap is een groot woord. Maar wat ik wil meegeven is dat wij in Europa de wereld uiteraard vaak met een Europese blik, en vanuit Europees perspectief beschouwen. Maar dat beperkt ons, want dat is maar één perspectief. Als je de andere kant van het kolonialisme leert kennen, vanuit het perspectief van de gekoloniseerden, dan verandert je kijk op de wereld. Dat is winst, vind ik. Ook vind ik dat het hoog tijd is dat we dat in Europa meer gaan doen, ons verdiepen in hoe het voor de mensen aan de andere kant was toen Europese landen nog volop geloofden in hun koloniale missie.

Welke inspiratie heb je zelf aan het schrijven van je boek overgehouden?

De vrijmoedigheid van iemand als Nasser Zefzafi, de belangrijkste leider van de Hirak, heeft me zeker geïnspireerd om de dingen precies zo te zeggen als ik wil. Het kan uiteraard een valkuil zijn om je als journalist in te houden, zelfcensuur toe te passen, omdat je bijvoorbeeld bang bent dat je anders niet meer in Marokko toegelaten wordt. De Riffijnse bevolking is de straat opgegaan vanuit het besef dat het echt genoeg was, dat heeft me geleerd ook vrijuit te spreken.

Wat zijn de reacties op je boek? Jouw boodschap past in ieder geval niet in het officiële Marokkaanse discours?

De Vlaamse en Nederlandse Riffijnen omarmen mijn boek, daar ben ik heel blij mee. Ik heb het tijdens de presentatie gegeven aan activisten van de Hirak in Nederland en België, zodat zij het

“De Vlaamse en Nederlandse Riffijnen omarmen mijn boek, daar ben ik heel blij mee.”

onder de aandacht kunnen brengen. In dit boek heb ik zo goed mogelijk de gebeurtenissen van de Hirak verslagen, dat lijkt me van groot belang om later nog te kunnen weten hoe het allemaal is gegaan. Ik zie dit boek als mijn bijdrage aan de Hirak, en ik hoop dat de Nederlandse en Vlaamse het als 'hun' boek beschouwen. Dan ben ik tevreden. Dat alles wil niet zeggen dat er geen enkele kritiek geuit wordt, maar dat is dan kritiek vanuit betrokkenheid.

Slotvraag: als je een wens zou mogen doen voor de Rif en de Riffijnen. Welke wens zou dat dan zijn en waarom?

Dat is evenmin een gemakkelijke vraag. Mijn wens is dat er een echt en eerlijk democratiseringsproces op gang komt. En dat het zal leiden tot een eerlijke en rechtvaardige samenleving, waarin ieder kind goed onderwijs krijgt, waar jongeren een volwaardige toekomst tegemoet kunnen zien en waar corruptie een onbekend fenomeen is. Ik weet dat dit een utopie is, maar je vraagt naar mijn wens. Overigens wens ik dit heel Marokko toe, want alle Riffijnen en alle Marokkanen verdienen een goede toekomst. ♡

Met bloed geschreven geschiedenis

In *'Het verdriet van de Rif'* beschrijft Sietske de Boer de volksopstand tegen onrecht, achterstelling van de regio en grootschalige corruptie. Het protest begon in Al Hoceïma in oktober 2016 na de gruwelijke dood van visverkoper Mohsin Fikri, en groeide al snel uit tot de vreedzame beweging Hirak onder leiding van Nasser Zefzafi. De oorzaken van het verdriet liggen in de tumultueuze en met bloed geschreven geschiedenis van de Rif, in het noorden van Marokko. Voor een beter begrip van de regio én het Europese koloniale verleden duikt Sietske de Boer in de geschiedenis vanaf 1900, zoals de gifgasbombardementen in de jaren twintig, het kortstondige bestaan van de Rif-Republiek onder leiding van Abdelkrim El-Khattabi, de harde repressie eind jaren vijftig en de jaren van lood onder Hassan II. Nederlandse en Belgische Riffijnen laten al meteen na de eerste grote demonstraties in Al Hoceïma van zich horen. Ook zij komen aan bod in deze kroniek van een langverwachte opstand, waarvan de leiders inmiddels een zware gevangenisstraf uitzitten.

Sietske de Boer is arabist en journalist en werkte als correspondent voor verschillende Nederlandse media in Marokko. Van haar hand verschenen 'Jaren van lood', 'Het volk van Abdelkrim' en 'Marokkaan in Nederland, Hollander in Marokko'.

€ 20,95 – ISBN 9789491921551 – reeds verschenen